

POLITISKA STRÖMNINGAR I AMERIKANSK SKÖNLITTERATUR

av

HERBERT TINGSTEN

Nordens seger i inbördeskriget framställdes av de politiska ledarna som en seger för demokratin och frihetskravet. Grundlagsfädernas heliga principer hade äntligen blivit en realitet; de aristokratiska elitteorier, hos vilka söderns ledande klass efter europeiskt mönster hämtat ett andligt stöd, hade söndersmulats på slagfältet. Under det att den demokratiska fraseologien triumferade, undergrävdes emellertid folkstyret. Den accelererade industrialisering, som blev en omedelbar följd av kriget, medförde en väldig utveckling av kapitalismen och allt större inflytande på politiken för finans- och företagareintressena. Korruptionsskandalerna under Grant hörde till de många påtagliga bevisen på det intima sambandet mellan affärer och politik; i många stater och städer voro styrelserna och partierna snart förvandlade till redskap för exploatörerna. Då välståndet steg var det politiska intresset ringa; de radikala reformrörelserna vunno fäste endast hos en del av västerns bönder, under det att den konservativa riktningen behärskade båda de stora partierna. Det dominerande republikanska partiets formella ledare voro ofta män från mellanvästern — i regel nordstatsgeneraler — men österns intressen voro i regel utslagsgivande.

I den fattiga litterära produktionen under årtiondena närmast efter inbördeskriget berördes sällan politiska frågor. Den nyengelska idealismen med sina sociala aspirationer synes som politisk faktor ha spelat ut sin roll, sedan den givit kraft åt den abolitionistiska propagandan. Det mer än viktoriaiska pryderi som präglade litte-

Uppsatsen återger i huvudsak ett föredrag i Statsvetenskapliga föreningen i Uppsala.

raturen gjorde även realistiska samhällsskildringar misstänkta. Mark Twain, som ständigt längtade efter att skriva en »riktig» bok, utvecklades till yrkeshumorist, Howells ansåg »livets ljusare sidor» vara de »mest amerikanska», Henry James levde i Europa och skildrade huvudsakligen europeiska miljöer. Då Garland publicerade ett arbete med politisk tendens, fick han av en god vän rådet att släppa alla radikala föreställningar och »inrikta sig på att roa de härskande klasserna». Demokratiens lovsångare Walt Whitman besjälades av ett starkt socialt patos, men han var vid denna tid föga läst och uttryckte sig för övrigt för allmänt för att kunna direkt påverka politiken; många av hans dikter skulle utan svårighet ha kunnat inpassas i de vanliga jubeltalen för den segrande demokratin.

Den kanske mest kända politiska romanen från denna period är HENRY ADAMS' *Democracy* (1881). Boken är en satir över demokratin, eller riktigare över det politiska spelet i Washington på 1870-talet. I förgrunden står rivaliteten mellan två ledande politiker från mellanvästern; båda äro skickliga och hänsynslösa intrigörer, som med en moralisk och demokratisk fraseologi bemantla sin karriärism. En korrupcion, som endast skyggar tillbaka för direkta mutor, är så vanlig och naturlig att den hos de korrumperade förefaller omedveten. I kontrast till de fördärvade politikerna ställes medlemmar av Washington-societén, amerikanska ämbetsmän och aristokrater och europeiska diplomater. Slutsatsen blir att den amerikanska demokratin är ett tarvligt skådespel, men att man ännu inte får slutgiltigt fördöma den; det gäller att fullfölja experimentet. Några vid denna tid aktuella reformkrav, såsom framför allt förtjänstsystemets införande i förvaltningen, äga tydligen författarens sympati.

Adams' satir har ringa räckvidd. För de ekonomiska och sociala problemen bakom intrigerna och korrupcionen i Washington har han ingen blick eller åtminstone intet intresse. Henry Adams, ättling av två presidenter och medlem av Amerikas förnämsta släkt, talar som representant för en liten europeiserad överklass, han synes reagera lika mycket mot politikernas dåliga uppfostran som mot deras dåliga moral. Man erinrar sig de franska societetsromaner

från denna tid, i vilka de republikanska landsortsrepresentanternas klena bordsskick blir ett viktigt led i angreppen mot den demokratiska regimen. Bokens hjältinna förbereder en resa till Egypten för att få bort äcklet över demokratien. Till det aristokratiska föraktet för de politiska uppkomlingarna sällar sig den franskt och engelskt påverkade österns förakt för de västra bondestaternas okultur. Samma år som Adams skrev sitt arbete gick en annan aristokrat från östern, Theodore Roosevelt, in i politiken för att börja sin långa strid mot korrruptionen; han fick av sina vänner höra att politiken icke var »fit for a gentleman».

MARK TWAIN'S och WARNER'S några år tidigare utgivna roman *The gilded age* behandlar mera öppet och direkt än Adams' Democracy en liknande politisk miljö; det är främst korrruptionen under Grant's presidentur, som givit stoffet. Arbetet är mindre känt än dess titel; »The gilded age», Den förgyllda tidsåldern, har blivit beteckningen för den orgie av politiskt jobberi, som följde på nordens och industrialismens seger. Satiren i *The gilded age* är likväl lika menlös och grund som i Democracy. Det är en isolerad politikergrupp, vars relativt obetydliga manipulationer skildras. Författarna synas, liksom så många andra reformvänner på denna tid, i spoilssystemets avskaffande ha sett lösningen på den amerikanska demokratiens problem.

Det ökade missnöje och den mera bestämda reformsträvan, som framträdde mot århundradets slut och framför allt tog sig uttryck i den populistiska agitationen och den Bryan'ska fraktionens seger inom det demokratiska partiet, saknar icke alldeles anknytningar inom litteraturen. I första rummet bör erinras om BELLAMY'S »nationalistiska» — i grunden socialistiska — och HOWELLS' »altruistiska» utopier. Inom den egentliga skönlitteraturen torde dock idyllen och den oförargliga humorn fortfarande kunna sägas ha dominerat; Howells, den ledande författaren, företrädde i sina romaner en extrem borgerlig konventionalism.

Det torde icke innebära någon otillåten generalisering att påstå, att det politiska och överhuvud det sociala intresset efter tiden kring sekelskiftet framträdde långt starkare än tidigare i amerikansk litteratur. Vid denna tid fick en klart reformatorisk, om också icke

radikal riktning för första gången sedan inbördeskriget ledningen inom politiken. Roosevelt och Wilson, som gävo reformperioden dess signatur, voro inga revolutionära nydanare, men de verkade för ett enhetligt och ganska långtgående reformprogram: den »sanna» folkstyrelsens återställande genom konstitutionella reformer i demokratisk riktning, den individuella ekonomiska frihetens säkrande genom lagstiftning mot trusterna, socialreformatoriska lagstiftningsåtgärder i moderat anda. Särskilt under 1900-talets första år fördes i unionen och än mera i stater och städer en systematisk kamp mot den politiska korruptionen; man brukar tala om en period av muckraking, av letande efter smuts. De sociala motsättningarna skärptes eller blevo åtminstone mera medvetna; den socialistiska rörelsen vann under ett årtionde snabbt terräng för att sedan stagnera. Inom den politiska vetenskapen betonade män som Smith och Beard de ekonomiska faktorernas avgörande betydelse för författningarnas utformning och statslivets gestaltning; de konservativa dragen i det amerikanska statsskicket blevo belysta.

Under reformperioden fram till världskriget överflöda rent politiska skildringar i litteraturen. Framför allt gälla dessa korruptionen och överhuvud affärsintressenas inflytande på politiken. I det hela anknyta romanerna nära till verkligheten. De bilder de giva äro knappast mera förbluffande än de, som man finner i Roosevelts, La Follettes och andra reformvänners självbiografier; de fresta i regel fantasien mindre än de i huvudsak verifierbara skildringar, som journalisten LINCOLN STEFFENS omkring 1905 gav i *The shame of the cities* och *The struggle for selfgovernment*.

Den mest typiske representanten för perioden av muckraking är WINSTON CHURCHILL; denne hörde för ett par årtionden sedan till Amerikas mest lästa författare, men synes stå helt utanför den moderna litterära diskussionen. Böcker sådana som *Coniston* (1906) och *Mr. Crewe's career* (1908) ha sitt intresse framför allt som ackompanjemang till Roosevelts och andra reformivreres arbete för rensning av det politiska livet i unionen, staterna och kommunerna. Churchill var ett par år medlem av New Hampshire's legislatur, och han behandlar med betydande teknisk sakkunskap de politiska institutionerna; skildringen av en kritisk votering i *Coniston* är uppen-

barligen skriven av en man, som har erfarenhet av invecklad amerikansk parlamentsprocedur. De nämnda arbetena gälla striden mellan korrumperade bossar och partiorganisationer samt förkämparna för en ren politik. Skådeplatsen är i båda romanerna en ny-engelsk stat, *Coniston* är förlagd till 1870-talet och *Mr. Crewe's career* till tiden omkring 1900; rollen av frestare gentemot statslegislaturen spelas främst av ett järnvägsbolag, som kräver fördelaktiga koncessioner. En kärleksintrig bildar det grundläggande motivet, till vilka de politiska bilderna anknyta. Tendensen är emellertid uppenbar och man finner det naturligt att *Mr. Crewe's career* tillägnas »de män som i varje stat av unionen verka i kampen för renare politik».

Betecknande för dessa och andra arbeten av samma grupp är det relativt begränsade reformprogrammet. Det gäller att återställa den förlorade demokratien, att göra representationen till uttryck för folkmeningen, att slå ned den osynliga styrelsen i skepnad av kapitalister och deras hantlangare. Det är icke på demokratien man tvivlar, knappast heller på den rådande sociala regimen. »Som amerikaner», skriver Churchill i en efterskrift till *Coniston*, »kunna vi icke betvivla att vår politiska tro är grundad på sanningens fasta klippa. Ett av de främsta skälen för vår tro ligger i det faktum att, efter 1776, stat efter stat har följt vårt exempel. Vi ha genom själva vår tillvaro och genom vår maktutveckling gjort varje bestämmd återgång från dessa teorier omöjlig... I dagens Amerika söka vi att till varje pris komma åter till den sanna grundval, som givits oss av republikens grundläggare». På sin höjd kombinerar man det rent politiska programmet med krav på en beskärning av de finansiella sammanslutningarnas makt i den individuella företagsamhetens intresse. Den socialreformatoriska synpunkten står i bakgrunden; tanken på en radikal omdaning av samhället ligger fjärran. Det är Roosevelts och Wilsons från principiella antikapitalistiska tendenser fria demokratiska liberalism som här återspeglas.

Genom sitt vidare perspektiv, sin fränare kritik och sin pessimistiska grundton skiljer sig FRANK NORRIS' *The Octopus* (1901) från den egentliga muckraking-litteraturen. Boken utgör första delen av en tilltänkt romantrilogi om vetet och behandlar veteproduktio-

nen i Californien; den andra delen, som är av ringa politiskt intresse, skildrar vetemarknaden i Chicago, den tredje, som aldrig blev skriven, skulle gälla vetets distribution i Europa. *The Octopus*, Bläckfisken, är det väldiga järnvägsbolag, The Southern Pacific railroad company, som behärskar den californiska staten. Bolaget dirigerar de politiska valen, domarna och de förnämsta advokaterna stå i dess tjänst, genom ett system av hemliga rabatter knyter det de stora företagen till sina intressen. Producenterna, bönderna, äro knappast mer än tjänare i bolagets tjänst. Av bolaget kontrollerade banker kunna bevilja eller förvägra dem lån, vid god skörd höjer bolaget fraktsatserna och tillgodogör sig sålunda huvudparten av förtjänsten. Vid varje försök att ekonomiskt frigöra sig stöta bönderna på bolagets agenter i statsstyrelse och press. Då slutligen en planlös revolt utbryter bland bönderna, krossas denna av statsmilisen, som består av bolagets hejdukar. Norris, som ofta kallats Amerikas förste naturalist, håller i detta arbete icke tillbaka sitt sociala patos, men det är ett patos utan förhoppningar; det finns ingen reformorganisation, ingen folktribun, mot vilken blickarna riktas i hopp om ändring. Den korrupcion, som Churchill och andra moderata reformvänner skildrat, verkar idyllisk i jämförelse med *The Octopus*; vanstyret skärpes här till hänsynslöst förtryck. Icke heller Norris synes emellertid se den situation han beskriver som ett generellt socialt problem; man ser snarast i hans bok bolaget som en elak jätte, som händelsevis kommit till Californien och möjligen en vacker dag kan ge sig av igen.

Att Norris' skildring, om också överdriven, i det väsentliga anknyter till reella förhållanden, framgår av samtida uttalanden i den politiska litteraturen. Några år efter det *The Octopus* utkommit inträffade en folklig »revolution» i Californien, den radikale Hiram Johnson, sedermera förbundssenator, blev statsguvernör och en rad demokratiska reformer genomfördes. Vid denna tidpunkt, år 1908, framställde en av reformvännernas ledare den californiska statsstyrelsen på följande sätt: »Statsmakten har under årtal praktiskt taget legat i händerna på 'Southern Pacific railroad company. Varje person, som eftersträvat ett ämbete, från förbundssenator nedåt, har sökt att vinna bolagets understöd för att nå sitt mål eller också

misslyckats, och det är allmänt känt, att ingen befattning, av vilken bolaget är tillräckligt intresserat för att utöva sitt inflytande, kan erhållas utan bolagets samtycke. Legislaturen är fylld av dess lydiga och eftergivna verktyg, statens järnvägskommission är helt underdånig dess intressen och önsknings; statens guvernör har dess inflytande att tacka för sitt ämbete och hans framtida politiska befordran är i dess händer... Detta sakernas tillstånd har under många år varit rådande i Californien. Båda de ledande politiska partierna ha behärskats av järnvägsbolaget.»

En socialistisk åskådning, som i de politiska missförhållandena såg en oundviklig följd av det kapitalistiska systemet, framträdde vid denna tid i litteraturen med UPTON SINCLAIR. Hans första mera kända roman *The jungle* (1906) fäste uppmärksamheten på arbetsförhållandena i Chicagos slakterier och lär ha påverkat Roosevelt att taga initiativ till lagstiftningsåtgärder på detta område; i en rad senare arbeten har han med samma klara tendens tagit upp politiska och sociala problem på olika områden. Någon betydande plats inom amerikansk litteratur har han aldrig vunnit, och hans mer eller mindre sanna avslöjanden synas — delvis väl på grund av den socialistiska tendensen — ha irriterat överklassopinionen mer än någon annan författares. Ett par av JACK LONDONS böcker präglades också av en socialistisk åskådning, men dessa arbeten drunknade i den mängd av äventyrsromaner, som gjorde honom till Amerikas populäraste författare.

DREISERS arbeten *The Financier* (1912) och *The Titan* (1914) — delar i en icke avslutad trilogi — äro utan tvivel de främsta skönlitterära skildringarna av amerikansk politik. Ja, det kan ifrågasättas, om man i något journalistiskt eller vetenskapligt arbete finner en lika målande och samtidigt saklig framställning; särskilt *The Titan* kan närmast betraktas som en case-study i politik. I båda romanerna är Fränk Cowperwood, som börjar som kontorist och vid sextio års ålder är en av Amerikas största kapitalister, huvudpersonen. I *The Financier* opererar Cowperwood i Philadelphia och skapar sig genom förbindelser med stadens ämbetsmän och politiska ledare en förmögenhet; i samband med finanskrisen efter Chicagos brand 1871 rubbas hans kredit, han överbevisas om bedrägliga för-

bindelser med stadskassören och dömes till fängelsestraff. Två år senare uppträder han i Chicago, besluten att använda sina räddade millioner till spekulation i stadens uppblomstring; det är hans Chicago-tid, som skildras i *The Titan*. Med utomordentlig utförlighet och konkretion beskrives hur Cowperwood genom mutor och valfusk, genom att knyta förbindelser med de politiska bossarna och slutligen genom att skapa en egen politisk maskin för billigt pris skaffar sig ofantligt värdefulla koncessioner, framför allt i fråga om gasverk och spårvägar. I slutet av 1890-talet är han Chicagos förnämsta finansman; för att fullfölja sina planer måste han behärska även staten Illinois' legislatur, vars lagstiftning rörande städernas självstyrelse hotar hans makt i Chicago. I huvudstaden Springfield lyckas han emellertid icke driva sin vilja igenom; då han söker muta guvernören att inlägga veto mot en för hans intressen oförmånlig lag blir han brutalt avvissad. Även den andra romanen slutar sålunda med ett nederlag för Cowperwood, men en tredje del, i vilken hans finansiella erövrartåg skall kulminera, utlovas. Denna del har som nämnt aldrig kommit, vilket möjligen kan bero på en modifikation av Dreisers åskådning.

I stor utsträckning har Dreiser arbetat med biografiskt stoff; det är den berömde finansmannen Yerkes, vars liv bildar romanens stomme. Dreiser har gjort grundliga forskningar för sitt verk, även om hans framställning ibland är osann, är den aldrig osannolik. Många detaljer, som kunna förefalla orimliga, ha haft kända motsvarigheter i amerikansk politik. Så är t. ex. fallet i fråga om Cowperwoods förbindelse med stadskassören i Philadelphia; den senare lånar till Cowperwood stora summor av på stadens konto insatta medel för användning i spekulationssyfte. I själva verket var det tidigare vanligt, att staternas och kommunernas finansministrar eller kassörer ägde praktiskt taget obegränsad förfoganderätt över innestående offentliga medel mot förpliktelse till förräntning med två eller tre procent. I staten Illinois förekom ett fall i praktiskt taget samma art som det av Dreiser beskrivna för ett tiotal år sedan. Guvernören i Illinois, som genom sin hederlighet överraskar Cowperwood, är tydligen identisk med Altgeld, som genom sin konflikt med Cleveland i samband med de stora strejkerna i

Chicago ett ögonblick blev en samlingspunkt för amerikansk radikalism.

Cowperwood-böckerna äro skrivna med stor objektivitet. Någon gång har man intrycket att Dreiser slites mellan sin sociala känsla och beundran för Cowperwood, övermänniskan utan illusioner men med vilja till makt; det är dock sällan någon värme i tonfallet. Man finner knappast något starkare socialt intresse och än mindre någon social reformvilja i Dreisers arbeten från denna period; i viss mån synes hans åskådning senare ha förändrats.

Under reformperioden genomfördes i betydande omfattning de uppställda fordringarna på ändring i lagstiftning och förvaltning. Att amerikansk politik sedermera blivit renare är en allmänt spridd uppfattning; även på andra områden torde de genomförda reformerna ha varit av reell betydelse. I varje fall har tiden efter världskriget och fram till den demokratiska segern 1932 kännetecknats av en konservativ, för att icke säga reaktionär tendens. De grupper inom överklassen, som stödde reformrörelserna i början av seklet, synas under denna tid i stor utsträckning ha återgått till ordinarie republikansk konservatism.

Relativt få arbeten under denna period ha varit omedelbart politiskt inriktade; endast den Hardingska regimens skandaler skapade under kort tid ett nytt uppsving för muckraking-litteraturen (t. ex. SAMUEL HOPKINS ADAMS' *Revelry*). En klart samhällskritisk tendens kännetecknar likväl den moderna skönlitteraturen eller i varje fall flera av dess ledande män, såsom DREISER, SINCLAIR LEWIS, SHERWOOD ANDERSON, O'NEILL och EDGAR LEE MASTERS. I Dreisers senaste verk framträder ett socialt patos tydligare än förr. Man kan väl knappast tvivla på den samhällsreformatoriska bakgrunden till *An american tragedy*; även en del essayer och uttalanden tyda på att Dreiser övergivit, eller åtminstone modifierat sin tidigare »allting-är-meningslöst»-filosofi. Beträffande Lewis må endast erinras om de avskräckande framställningarna av politiska miljöer i *Babbitt* och *Martin Arrowsmith*. En klar socialistisk tendens utsäges sällan; det förnämsta undantaget är väl DOS PASSOS. Hos flertalet samhällskritiker får man ett intryck av pessimism även då, vilket är sällsynt, praktiska reformkrav antydas; på en ändring

av regimen har man ingen tanke och på en omgestaltning av den allmänna opinionen har man ringa förhoppningar. Stundom slår denna pessimism över i social defaitism.

Flera författare kritiserar den amerikanska miljön utan att taga sikte på i mera egentlig mening sociala förhållanden. Det är konformiteten, puritanismen, brackigheten, som säges känneteckna Amerika. Det är närmast en liberalt individualistisk och samtidigt aristokratisk synpunkt som här dominerar. Dess främste representant är HENRY MENCKEN, som kritiserar alla institutioner och alla planer på att förbättra dem; hans nihilism gör honom i grunden konservativ, och den amerikanska aristokratien kan utan oro glädja sig åt hans skämt. Sedan förbudet avskaffats, torde många samhällskritiker av denna typ förlora en god del av sitt patos. En mera passionerad och känslig representant för en liberal samhällsåskådning är LUDWIG LEWISOHN. Hur långt revolten mot medelklasspuritanismen kan drivas, åskådliggöres i SINCLAIR LEWIS' senaste arbete *Ann Vickers*, där den enda karl, som framställs sympatiskt, är en personifikation av Amerikas mest korrumpade politiska organisation.

De här nämnda författarna torde vara mycket litet lästa inom de samhällsgrupper, som stå bakom den amerikanska »medelklassdiktaturen». Men det saknas icke arbeten med klart konservativ tendens. BOOTH TARKINGTON är, enligt Parrington, en evig student som förser medelklassens Amerika med komfortabel litteratur. För trettio år sedan skrev han ett par romaner med milda muckrakingtendenser; i ett av sina senaste arbeten förhärliigar han Babbitypen som den amerikanska civilisationens triumf. Exotiker av HERGESHEIMERS och WILDERS typ förmedla skickligt en flykt från verkligheten; här är man alltid fjärran från det moderna Amerika, oftast i tid eller rum, alltid i miljö. De många regionalisternas verk erbjuda mycket av socialt intresse, men de ställa sig med få undantag utanför de politiska och sociala konflikterna.